Κριτικὴ Θεάτρου

Φ. Μάρτς - Φ. Ἔλντριτζ

Ο «ΠΟΠΟΛΑΡΟΣ» ΚΑΙ Η «ΚΑΤΑΧΝΙΑ»

ΤΟΥ κ. ΜΠΑΜΠΗ Δ. ΚΛΑΡΑ

Εἶπαν πὼς οἱ καλύτεροι πρεσβευτὲς στὸν κόσμο εἶναι οἱ καλλιτέχνες. Μὲ τὸν λόγο τῆς φιλίας καὶ τὴ γλῶσσα τῆς τέχνης, ποὺ ἐπιτρέπει τὴν ἀμοιβαία κατανόησι. Καὶ βεβαιώθηκαν γι' αὐτό, ὅσοι παρακολουθήσανε τὴν ὡραία κι' ἐνδιαφέρουσα θεατρικὴ βραδυὰ ποὺ χάρισαν στὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸ ὁ Φρέντερικ Μάρτς καὶ ἡ Φλόρενς Ἔλντριτζ, ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ Ἐθνικοῦ μας Θεάτρου.

Δὲν ἦταν ἁπλᾶ θεατρική. Ἦταν ποιητικὴ καὶ φιλολογικὴ μαζί. Μετὰ τὴν πληροφοριακὴ καὶ δίκαια ἐπαινετικὴ παρουσίασι τῶν δυὸ Ἀμερικανῶν καλλιτεχνῶν ἀπὸ τὸν Ἀλέξη Μινωτὴ καὶ τὴν εὐγενικὰ πνευματώδη καὶ φιλελληνικὰ προσηνῆ ἀπάντησι τοῦ Φρέντερικ Μάρτς, ἀκολούθησε τὸ κύριο πρόγραμμα. Ἄρχιζε μὲ ἀπαγγελίες ποιημάτων τοῦ Ρόμπερ Φρόστ καὶ ἔκλεινε πάλι μὲ ποιήματα τοῦ Ἄλαν Σήγκερ — τί συγκινητικὸ αὐτὸ τὸ «Ραντεβοὺ μὲ τὸν θάνατο»! — τοῦ Λονγκφέλλοου καὶ τοῦ Τζὼν Ντόν, μὲ εἰσαγωγικὰ γιὰ τὸν καθέναν φιλολογικὰ στοιχεῖα. Ἐνδιάμεσα ἦταν σκηνὲς ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Θόρντον Οὐάϊλντερ «Μὲ τὰ δόντια», ἀπὸ τὸν «Φθινοπωρινὸ κῆπο» τῆς Λίλιαν Χέλμαν καὶ ἀπὸ τὸν αὐτοβιογραφικὸ ἐξιλασμὸ τοῦ Εὐγενίου Ο' Νήλ, «Ταξίδι μακρυᾶς ἡμέρας μέσα στὴ νύχτα».

Παληοὶ καὶ ἱκανοὶ πρωταγωνιστὲς τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ὀθόνης ὁ Μάρτς καὶ ἡ Ἔλντριτζ, κατέχουν καὶ τὸ μυστικὸ τῆς παληᾶς τέχνης, ποὺ ξέρει νὰ ζωντανεύη τὴν ἀπόδοσι μὲ παραστατικότητα, ἔστω κι' ἂν χρειάζεται κάποτε γι' αὐτὴν καὶ ἡ ρητορεία.

Βέβαια, ἂν ἡ μεγαλοστομία δὲν ἔχη σήμερα θέσι στὸ θέατρο, πολὺ περισσότερο δὲν ἔχει στὴν ποίησι, ποὺ ἀπαιτεῖ ὑποβολὴ μὲ ὁμιλία ψυχῆς. Οἱ δυὸ ξεχωριστοὶ καλλιτέχνες προτίμησαν καὶ σ' αὐτὴν τὸν παληὸ θεατρικὸ δρόμο, παρὰ τὸν νεώτερο ποιητικό. Ἡ ἀπαγγελία τους ἦταν περισσότερο θεατρικὴ καὶ λιγώτερο ποιητική. Σὲ μερικὰ μάλιστα σημεῖα, ὅπως στὴν εὔστοχη ἐπῳδὸ τοῦ Ρόμπερτ Φρόστ, «καλοὶ φράχτες κάνουν καλοὺς γείτονες», ἔμενε ἡ ἐντύπωσι ὅτι ἐκφωνεῖται μᾶλλον κάποιος πολιτικὸς λόγος, παρὰ ὅτι ἀπαγγέλλεται ἕνα ποίημα.

Πρέπει ὅμως νὰ ὑπογραμμισθῆ ὅτι ὁ δρόμος αὐτὸς ἔδινε περισσότερη ἐνάργεια καὶ παραστατικότητα. Κι' ἐλπίζουμε ὅτι δὲν θὰ θιγῆ τὸ ἀνδρικὸ φιλότιμο τοῦ ἐξαίρετου καλλιτέχνη ἂν σημειωθῆ ὅτι ὁ Μάρτς ἔχει τὴν μεγάλη φήμη, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἔλντριτζ κατέχει τὴν τέχνη νὰ ἀποδίδη μὲ καθαρὴ ἄρθρωσι καὶ πειστικὴ ἔκφρασι.

Ὁπωσδήποτε καὶ οἱ δυὸ ἦταν ὑπέροχοι στὶς θεατρικὲς ἀποδόσεις. Στοὺς μονολόγους τοῦ «Ταξιδιοῦ» ὁ Μάρτς ἔδωκε μὲ πλήρη ἄνεσι καὶ μὲ «ἀθέατη» τεχνικὴ μαεστρία ὅλη τὴ δραματικότητα τῆς μορφῆς τοῦ Τζαίημς Τάϋρον. Ἰσάξια ἔδωκε τὴν ἐσωτερικὴ τραγωδία τῆς κυρίας Τάϋρον ἡ Φλ. Ἔλντριτζ. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερα, χωρὶς σκηνικὲς «γραφικότητες» καὶ χωρὶς «θεατρικὲς» χειρονομίες, μὲ μόνον τὸν λόγο, κατώρθωσαν οἱ δυὸ καλλιτέχνες, ἐπὶ δυὸ ὁλόκληρες ὧρες, χωρὶς διακοπή, νὰ κρατοῦν ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια τῶν ἀκροατῶν καὶ ν' ἀποσποῦν τὶς αὐθόρμητες ἐπιδοκιμασίες τους. Καὶ πέτυχαν ν' ἀφήσουν τὴν καλύτερη δυνατὴ ἐντύπωσι, ὅτι ἡ μεγάλη ὑπερατλαντικὴ πατρίδα τους δὲν εἶναι μόνο χώρα τῶν «μπίζνες», ἀλλὰ καὶ χώρα τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης.

***

Ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τὴν Ἕνωσι τῆς Ἑπτανήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευσι, τώρα ποὺ ἀνατέλλει ἡ 101η ἐπέτειος, νὰ ξαναπαρουσιάση σὲ μιὰ σειρὰ ἑορταστικὲς παραστάσεις ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ δημιουργοῦ τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου, τοῦ Γρηγορίου Ξενοπούλου. Πρόκειται γιὰ τὸν «Ποπολάρο» ποὺ παίζει στὸ θέατρο «Γκλόρια» ὁ θίασος Βίλμας Κύρου μὲ τὴ σύμπραξι τῆς Δάφνης Σκούρα καὶ μὲ τὸν Νῖκο Βασταρδῆ στὸν ρόλο τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα.

Τὸ ἔργο εἶναι γνωστὸ καὶ ἀρκετὰ ἀναλύεται στὸ πρόγραμμα ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸ μελετητή, ἐκδότη καὶ ἑρμηνευτὴ τοῦ ἑπτανησιακοῦ λόγου Σπῦρο Μυλωνᾶ. Ἔχει ἐπίσης πολλὲς φορὲς παιχθῆ καὶ συγκρίσεις δὲν χωροῦν. Μπορεῖ μόνο νὰ σημειωθῆ ὅτι εἶναι μιὰ εὐχάριστη στὸ σύνολο παράστασι, μὲ ὡραῖα σκηνικὰ καὶ ὡραιότερες γυναικεῖες φορεσιές. Ἡ Βίλμα Κύρου παίζει μὲ πολὺ κι' εὐχάριστο κέφι — περισσότερη μόνο φροντίδα στὴν ἄρθρωσι, γιὰ νὰ μὴ χάνωνται μερικὰ λόγια, ἰδιαίτερα στὰ μπριόζικα μέρη, δὲν θὰ ἦταν περιττή. Ἡ Δάφνη Σκούρα, παρὰ τὴν ἀρχικὴ ἀτονία, ξαναβρίσκει στὶς τελευταῖες πράξεις τὴν ἐκφραστικὴ θέρμη. Ὁ Νῖκος Βασταρδῆς προβάλλει ἀρκετὰ καλὰ τὸν Ζέππο Πεμπονάρη. Ὁ Ὀρφέας Ζάχος καὶ ἡ Κατερίνα Πετρώνη, ξεχωρίζουν μὲ τὸ ταλέντο τους στὴν ἐπιτυχῆ ἀπόδοσι τοῦ Ρομπέρτου Μπράουν καὶ τῆς Κιάρας. Οἱ Παμφίλη Σαντοριναίου, Κώστας Μπαλαδήμας, Ἀθηνᾶ Μηχαηλίδη, Ἠλίας Καπετανίδης, Θεόδωρος Τέντης καὶ Χρῆστος Δαχτυλίδης, παίζουν τοὺς ὑπόλοιπους ρόλους.

Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι παρὰ τὰ τόσα χρόνια ποὺ ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε ποὺ γράφηκε, καὶ μολονότι ἔχουν ριζικὰ ἀπὸ τότε ἀλλάξει οἱ κοινωνικὲς συνθῆκες, τὸ ἔργο διατηρεῖ τὴν εὐχάριστη ζωντάνεια του. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ὁ Ξενόπουλος εἶδε σωστὰ τὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς καὶ ὀρθὰ τὴν ἀπεικόνισε, μὲ πρόσωπα ποὺ ἔχουν σάρκα καὶ ὀστᾶ, μὲ διάλογο ποὺ διατηρεῖ ὅλη τὴ χάρι τῆς δροσιᾶς του. Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια βρίσκει ἀπήχησι στὸ κοινὸ ποὺ χαίρεται μὲ τὴν καρδιά του καὶ θερμὰ χειροκροτεῖ. Καὶ δὲν θὰ 'ταν ἄσχημο κάποιο δίδαγμα νὰ βγάζαν ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς. Γιὰ τὸ καλό τους καὶ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ θεάτρου.

***

Ἕνας συνδυασμὸς ἤχου καὶ λόγου ἔδωκε προχθὲς ἀφορμὴ νὰ ξεσηκωθοῦν πάλι ἀναμνήσεις, ποὺ φέρνουν δάκρυα στὰ μάτια, ἀλλὰ καὶ γεμίζουν πίστι τὴν καρδιά, πὼς τοῦτος ὁ τόπος δὲν πεθαίνει γιατὶ κρατεῖ γερὴ κι' ἀθάνατη ἡ ψυχή του. Τὴν κατοχὴ μὲ τὸ μαρτύριό της, τὴν ἀντίστασι μὲ τὸν ἡρωϊσμό, τὴν ἀπελευθέρωσι μὲ τὴν λαχτάρα τῆς εἰρηνικῆς ἀναδημιουργίας θύμιζε.

Εἶναι μιὰ ἐθνικὴ κληρονομιὰ αὐτή, ποὺ κανεὶς δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὴν ἀπεμπολῆ. Καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ χαιρετᾶ μὲ ἰδιαίτερη συγκίνησι κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἔκφρασί της.

Μ' αὐτὴ τὴ συγκίνησι παρακολουθήσαμε προχθὲς στὸ «Κίνγκς Πάλας» τὴν ἀκρόασι ἑνὸς νέου μεγάλου μουσικολογοτεχνικοῦ δίσκου τῆς «Ὀντεόν». «Καταχνιὰ» τιτλοφορεῖται καὶ μὲ μιὰ ὡραία ἀντιστασιακὴ ξυλογραφία τοῦ ξεχωριστοῦ ζωγράφου Σπύρου Βασιλείου, διακοσμεῖται τὸ ἐξώφυλλό του. Δέκα τραγούδια περιλαμβάνει μὲ ἐνδιάμεσα λογοτεχνικὰ κείμενα, ποὺ τὰ ἀφηγεῖται ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ θεάτρου Δημ. Μυράτ. Ὁ Κώστας Βίρβος ἔχει γράψει τοὺς στίχους, ὁ Χρῆστος Λεοντῆς τὴ μουσική. Ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος ἔχει τὴ φιλολογικὴ ἐπιμέλεια. Τραγουδοῦν ὁ Στέλιος Καζαντζίδης, ἡ Μαρινέλλα, ἡ χορωδία Κορίνθου μὲ διδασκαλία Ἀλέκου Παπαγιαννόπουλου.

Καιρὸς ἦταν νὰ ἀξιοποιηθῆ ἡ ἀντιστασιακή μας ἐποποιΐα, ποὺ ὑπερβαίνει σὲ μέγεθος καὶ σὲ ἀξία τὶς ἀντιστασιακὲς ἐκδηλώσεις τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὄχι πὼς ἔλειψαν οἱ Σικελιανοὶ ποὺ τὴν τόνισαν καὶ οἱ Ἐλύτηδες ποὺ τὴν ἱστόρησαν. Ἀλλὰ εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ ἡ ἀξιοποίησί της ξεφεύγει ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ μόνο πλαίσια κι' ἁπλώνεται στὰ εὐρύτερα πεδία τοῦ συνολικοῦ ἀφηγήματος, τοῦ ἁπλοῦ καὶ νοητοῦ ἀπ' ὅλους στίχου, τῆς λαϊκῆς μουσικῆς, ποὺ ἀπηχεῖ στὶς καρδιὲς ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Γενικώτερα, ἡ μουσική, μὲ τὴν «ἀφηρημένη» της γλῶσσα ἔχει τὴ δύναμι νὰ σβήνη τὶς μονόπλευρες διακρίσεις καὶ νὰ καθολικεύη τὴν ἔκφρασι καὶ τὴν ἀπήχησί της.

Ἄλλοι εἶναι ἁρμόδιοι νὰ κρίνουν τὴν μουσικὴ ἀξία τοῦ ἔργου. Ἐμεῖς μόνο μποροῦμε νὰ σημειώσουμε πόσο μᾶς συγκίνησαν ὡρισμένα της κομμάτια, ὅπως ἡ εἰσαγωγή, τὸ τρίτο τραγοῦδι τοῦ πρώτου μέρους, τὸ πρῶτο, τὸ δεύτερο κι' ἄλλα τοῦ δευτέρου μέρους, ποὺ συμπυκνώνουν τὴ θλίψι μαζὶ καὶ τὴν παλληκαριά, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πίστι.

Ὅλα γιὰ τὴν ἀντίστασι στὴν πολιτεία μιλοῦν. Κρῖμα ποὺ δὲν βρέθηκε οὔτε ἕνα καὶ γιὰ τὴν μεγαλύτερη δίδυμη ἀδερφή της, τὴν ἀντίστασι στὰ βουνά, μὲ τοὺς Γοργοπόταμους καὶ τὰ Κούρνοβα, μὲ τὶς ἀδιάκοπες δολιοφθορὲς καὶ ἐπιθέσεις, ποὺ κόψανε τὴ φόρα τοῦ Ρόμμελ στὴν Ἀφρικὴ κι' ἔδωκαν στοὺς συμμάχους τὴ δυνατότητα ἄνετα καὶ νικηφόρα νὰ κάνουν τὴν ἀπόβασι στὴ Σικελία. Θὰ δίνονταν ἴσως τότε ἡ εὐκαιρία ν' ἀκουστοῦν καὶ τὸ ἡρωϊκὸ κλέφτικο τραγοῦδι τῆς Ρούμελης, τὸ δραματικὸ μοιρολόϊ τῆς Μάνης, τὸ ἐπικὸ τραγοῦδι τῆς τάβλας, ἀπὸ τὸν Μακεδονικὸ βορρᾶ ὡς τὸν Κρητικὸ νότο.

Ἀλλὰ ὁ προικισμένος μὲ ἀναμφισβήτητα ἄξιο κι' ἀνθρώπινο ταλέντο ξεχωριστὸς νέος μουσικὸς Χρῆστος Λεοντῆς μόλις εἶχε γεννηθῆ. Κι' ὁ διαλεχτὸς στιχουργὸς Κώστας Βίρβος ἦταν ἀκόμα μικρὸς γιὰ νὰ συλλάβη τὸ μέγεθος τοῦ ἀντιστασιακοῦ ἔργου. Ὡστόσο τὸ ἀντιστασιακὸ γενικὰ πνεῦμα ἐκφράζεται. Ἡ ἀρχὴ ἔχει γίνει. Κι' αὐτὸ εἶναι μεγάλο πρᾶγμα. Γιὰ τὰ πιὸ πέρα ὁ δρόμος εἶναι πάντα ἀνοιχτός.

ΜΠΑΜΠΗΣ Δ. ΚΛΑΡΑΣ

★